



Circuits comercials a *Iulia Lybica* (Llívia): visions a partir de les ceràmiques i els marbres

Commercial circuits of Iulia Lybica (Llívia): notions gleaned from finds of pottery and marble

Les darreres excavacions en la ciutat romana de *Iulia Lybica* (Llívia) des del 2013 al 2015 van proporcionar noves dades sobre el forum de la ciutat. La major part de les excavacions recents combinades amb la geofísica defineixen quasi completament la distribució del fòrum excepte en la part sud. A més a més, aquestes excavacions han subministrat bons conjunts ceràmics i marbre que ens permeten entendre l'evolució comercial de la ciutat. Aquest article pretén analitzar aquesta evidència material en certs detalls per detectar pautes de consum i d'aprovisionament d'aquest municipi romà. És especialment interessant l'aprovisionament de marbre donat que la majoria del material trobat procedeix de les pedreres del sud de la Gàl·lia amb dificultat de comunicació amb *Iulia Lybica*. De la mateixa manera, el conjunt ceràmic revela uns forts contactes amb centres productors gals de ceràmica fina i comuna. Aquesta dependència de l'aprovisionament gal ens ha obligat a analitzar les infraestructures de transport d'aquesta àrea central dels Pirineus i com els costos podien modelar l'accés a determinats productes.

Paraules clau: Pirineus, ceràmica, marbres, comerç, vies romanes, àmfores

The latest archaeological excavations at the Roman city of *Iulia Lybia* (Llívia) between 2013 and 2015 offer new insight its forum. The recent excavations combined with geophysical surveys yielded most of the forum's floorplan (except in the southern part). Furthermore, the excavations uncovered assemblages of pottery and marble that offer information toward understanding the commercial evolution of the city. The current study attempts to analyse this material evidence in detail in order to identify patterns of consumption and supply of this Roman *municipium*. The source of the marble is particularly interesting since most comes from quarries in Southern Gaul, a region poorly communicated with *Iulia Lybica*. Likewise, the pottery assemblage reveals intense contacts with Gallic fine and coarseware workshops. The dependence on Gaul as a source of products lead us to analyse the infrastructure of transport through this central area of the Pyrenees and how costs could influence the access to particular products.

Keywords: Pyrenees, pottery, marbles, trade, Roman roads, amphorae

Les darreres investigacions arqueològiques a la ciutat romana de *Iulia Lybica* han aportat novetats en el coneixement de la trama urbana, amb la identificació del que era el seu fòrum al jaciment de Les Colomines A (Carreras *et alii* 2014; Olesti *et alii* 2015; Guàrdia *et alii* 2016), algunes zones residencials tant a Les Colomines B com a L'Hort de la Rectoria (Rojas 2002), així com una zona suposadament industrial a Cal Barrier (Moix 2010). Si bé s'ha incrementat el coneixement sobre l'urbanisme i l'arquitectura del municipi romà, no s'han fet gaires estudis dels materials trobats en les excavacions.

L'any 1996, Campillo i Borràs (1996) publicaven una primera visió general de l'aprovisionament de ceràmiques a la ciutat a partir de les primeres intervencions arqueològiques fins a mitjan anys 1990. Mostraven els primers horitzons cronològics de l'assentament amb ceràmiques a mà, indígenes a torn possiblement de la costa i Campaniana A; un segon horitzó amb ceràmica sigil·lada itàlica que coincidia amb la construcció de Les Colomines A i B, i un de tercer, amb una bona presència de ceràmica sigil·lada sudgàl·lica de La Graufesenque. S'havia fet una selecció d'algunes de les peces més destacades, però era una panoràmica incompleta, almenys pel que coneixem actualment.

Una altra aportació interessant ha estat la que proporcionen les monedes, no tan sols de *Iulia Lybica*, sinó de tota la Cerdanya. En aquest cas concret, Campo i Mercadal (2009) han fet un recull de la circulació monetària a la Cerdanya des del període republicà fins època imperial. En època republicana predominaren les monedes de seques ibèriques de la Laietània (*Baitolo, Lauro*), zones de l'interior (*Iesso, Ausesken, Iltirta*), *Tarraco*, zona de l'Ebre (*Bolskan, Kelse*) i algunes gal·les (*Nemausus*), a més de la seca de Roma. Aquesta gran variabilitat de fonts de moneda canviarà en època altimperial, on predominen les monedes de poques seques, sobretot a Roma i *Tarraco*, juntament amb *Emporiae, Caesaraugusta* i *Nemausus*.

Per això, aquest article pretén renovar l'interès per l'estudi dels materials romans documentats a *Iulia Lybica*, integrant tota la nova informació que aporten les recents excavacions del fòrum, Les Colomines B i Cal Barrier. Es tracta d'un estudi qualitatiu i quantitatiu que desitja donar a conèixer els circuits comercials d'aquest municipi romà al mig dels Pirineus amb uns conjunts certament originals.

Els materials estudiats procedeixen de les diferents campanyes d'excavació de Les Colomines A (aprox. 484 m²), Les Colomines B (aprox. 800 m²) i Cal Barrier (aprox. 560 m²).

Novetats a partir de les excavacions del fòrum des de 2013 a 2015

El jaciment de Les Colomines de Llívia es troba en un terreny situat al peu del Puig del Castell, a la part septentrional de Llívia, limitat per l'església parroquial a l'oest. L'any 1997 aquest espai formava part d'una zona destinada a l'edificació d'habitatges. Amb motiu d'això, i tenint en compte la tradició de troballes d'època romana fetes a Llívia en el passat,

s'efectuaren diverses prospeccions arqueològiques. A la seva finalització, amb resultats positius, denominarem zona A el sector del jaciment que no estava afectat per la construcció, mentre que la zona B ocupava l'espai destinat als edificis. La zona A era la més propera a la façana sud-est de l'església, mentre que la zona B, ubicada vers el sud-est en relació amb la zona A, va ser totalment excavada de manera prèvia a l'aixecament de les cases.

La zona B de Les Colomines va tenir tres fases d'ocupació (vegeu figures 1 i 2). La primera, entre finals del segle I aC i els inicis del segle I dC, va deixar diversos murs de contenció i fonamentació, associats a àmfors itàliques, ceràmiques sigil·lades itàliques i un denari d'August.

La Fase 2 (primera meitat del segle I dC) coincideix amb el moment de màxima expansió constructiva, quan l'ocupació de la fase anterior s'ha convertit de forma gradual, mitjançant el manteniment de les principals estructures i la creació de noves, en un conjunt d'habitatges, amb cinc habitacions relacionades, amb els elements comuns (canalitzacions, llars de foc), a més de la presència d'un hipocaust. La major part del material recuperat pertany a aquest període, on s'inclou àmfora tarraconesa i bètica, gran quantitat de ceràmica sigil·lada (Drag 15/17, Drag 18, Drag 24/25, Drag 27 i Drag 29), algunes de molt ben conservades (decoració a motlle, *sigillum*). També destaca la troballa d'un fragment de llàntia amb la representació d'un soldat romà a cavall.

A la Fase 3 (segona meitat del segle I dC - segle II dC) hi ha diverses reformes, com l'habilitació d'un espai pavimentat amb *opus signinum*. Es troben en funcionament gairebé totes les estructures de la fase anterior i es formen nous nivells d'ocupació, dels quals han perdurat llars de foc i estructures negatives. La ceràmica africana de cuina, que arriba a partir del 70 dC, possibilita la datació per a aquest moment.

Després de l'excavació de la zona B l'any 1998 (Aliaga i Guàrdia 2000), la intervenció a la zona A va finalitzar de manera provisional l'any 2003. Eren les restes d'un gran conjunt de dimensions regulars i molt bona factura, delimitat externament per dos murs perimetrals que formaven una cantonada en l'angle nord-est. Totes les estructures tenien la seva continuïtat més enllà dels límits de l'excavació i per sota del nivell del carrer, en direcció a l'església.

En la seva Fase 1 (finals del segle I aC-segle II dC) ens trobavem amb un edifici amb la presència al seu interior d'almenys dues habitacions pel seu cantó septentrional, el peristil a la zona d'un possible pòrtic i l'entrada original al recinte (vegeu figura 3). A partir de l'estudi de la ceràmica d'aquesta fase (àmfora tardorepublicana i altimperial, ceràmica campaniana B, ceràmica sigil·lada itàlica i sudgàl·lica), se'ns plantejaven dues possibilitats per al moment de la fundació: o bé fou bastit en època d'August, o era originari del període comprès entre els anys 20 i 50 dC, moment al qual pertanyia la majoria del material. En aquest sentit, destacava la recuperació de monedes de Cèsar, Tiberi i Claudi a l'interior de l'edifici.

Les troballes d'un fragment d'estàtua d'un togat i d'una inscripció epigràfica també sobre marbre d'època altimperial augmentaven la rellevància del conjunt

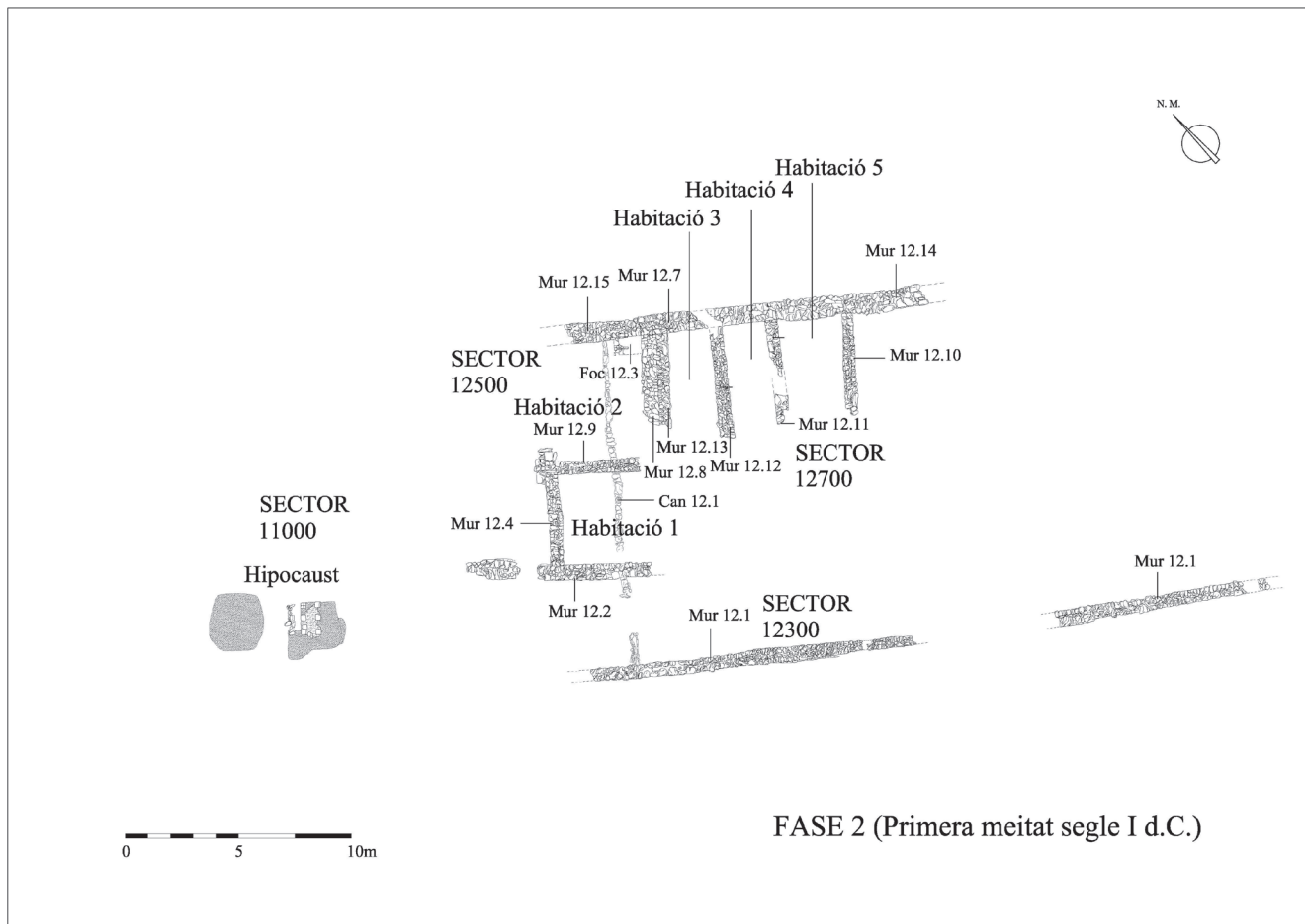


Figura 1. Zona B de Les Colomines de Llívia. Planta general.



Figura 2. Zona B de Les Colomines de Llívia. Habitació 2.



Figura 3. Vista general de la zona excavada a Les Colomines A.

(Gutiérrez i Rodà 2012). La importància en la decoració d'aquest edifici era palesa en la presència de diversos marbres d'importació, que funcionaven com a elements arquitectònics (cornises, *crustae*, *sectile*). Tenint en compte les característiques monumentals de la part coneguda de l'edifici i l'existència d'aquests elements luxosos, es va considerar que podia tractar-se d'un espai de funcionalitat pública, i fins i tot que fos el fòrum de la ciutat de *Iulia Lybica*.

A l'àrea prepirinenca, calia destacar les similituds entre l'habitació 1 de l'edifici de la zona A de Les Colomines amb la cúria local identificada a *Labitolosa* (Sillières *et alii* 1995). També hi havia el cas de *Lugdunum Convenarum*, de gran similitud topogràfica amb Llívia (Esmond-Cleary 2008). Però potser el paral·lel més proper era el fòrum de *Ruscino*, datat en època d'August, que era també el moment més probable de la construcció de l'espai públic de Llívia. Es tracta d'una construcció de planta rectangular consistent en una plaça envoltada de porxos, amb la basílica a l'oest, perllongada al nord amb una cúria exempta (Barruol i Marichal 1987).

Segons una possible restitució de les restes de la zona A de Les Colomines en base a la planta de *Ruscino*, la basílica podia situar-se al sud i la cúria a l'angle nord-est (habitació 1). A l'extrem sud-est

les restes del possible àmbit (murs 91 i 93) podrien relacionar-se amb la basílica. Resultava evident la similitud d'aquest hipotètic espai amb l'edifici exempt de *Ruscino*.

A les fases 2 i 3 de l'edifici (segles III-VI dC) es modifica la part nord del conjunt, fins a habilitar-se el conjunt definitiu de quatre àmbits. La datació d'aquestes fases l'efectuem per la presència de la ceràmica africana de cuina, produïda a partir de la segona meitat del segle II dC, i posteriorment amb ceràmica africana clara D (Guàrdia i Maragall 2004). Del segle VI tenim l'ocultació d'un tresoret de monedes d'imitació tardoromanes (Guihard *et alii* 2016), i la tomba d'un macaco a la zona del pòrtic (datat per radiocarboni entre 500-565 dC), acompanyat d'un conjunt de peces metàl·liques corresponents a cinturons militars utilitzats entre els segles IV i VI dC (Guàrdia *et alii* 2014a).

L'any 2013 va tenir lloc una nova intervenció arqueològica, consistent en una prospecció geofísica segons el mètode electromagnètic d'inducció i diversos sondejos en aquest edifici, amb l'objectiu de verificar la continuïtat física de les estructures romanes a les rodalies de l'església parroquial i, al mateix temps i seguint la morfologia de la planta de l'edifici de

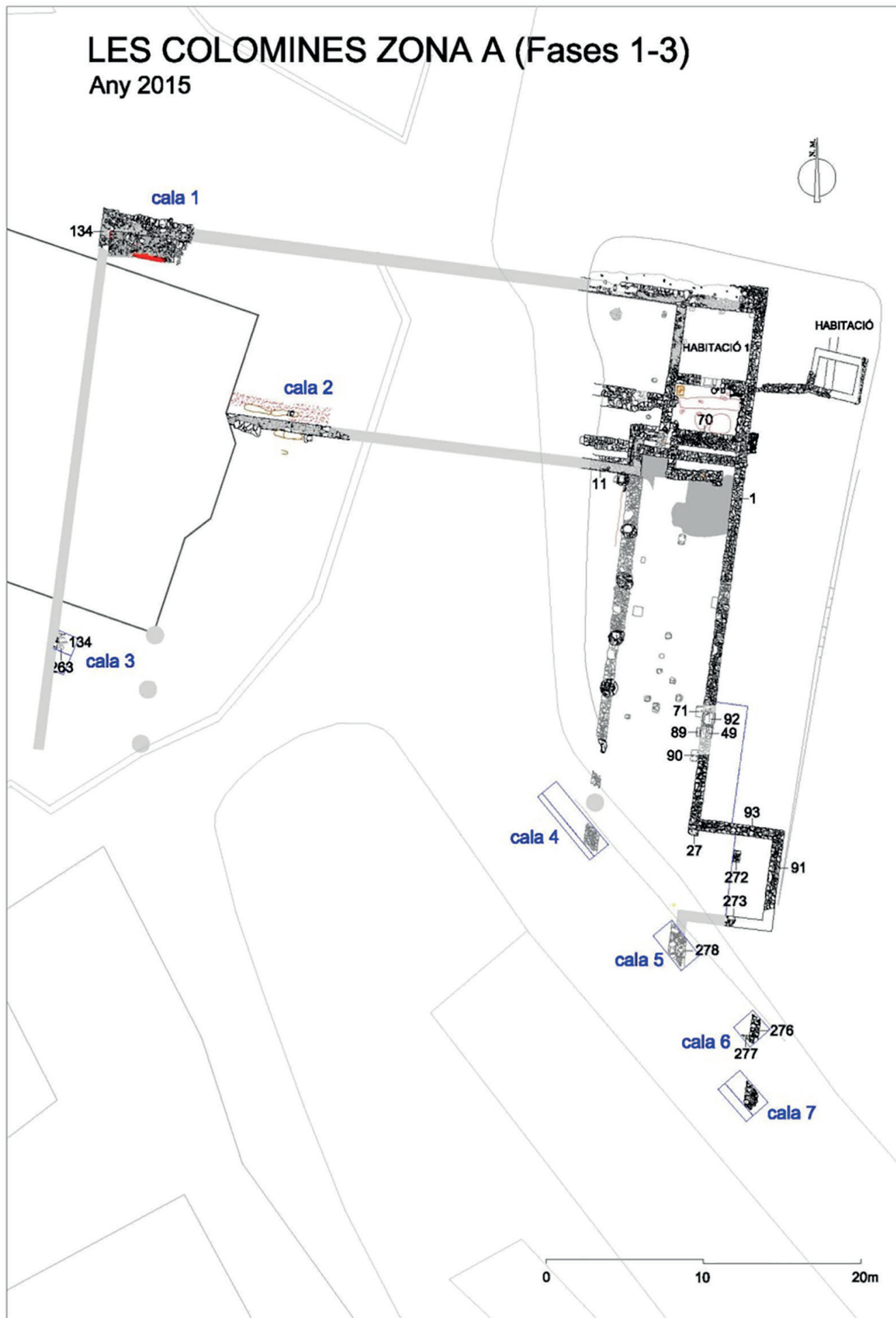


Figura 4. Planta resultant de les excavacions del 2013-15 a Les Colomines zona A/Fòrum de *Iulia Lybica*.

Ruscino, constatar de manera definitiva la naturalesa del conjunt de Llívia.

La possibilitat que l'hipotètic fòrum de *Iulia Lybica* assolís unes dimensions similars al de *Ruscino* aconsellava la zona nord-est de l'església com a probable lloc de localització d'una de les cantonades, que va ser l'indret on es va realitzar la cala 1 (vegeu figures 4 i 5). Un nou mur (ue 134) prenia la direcció meridional i s'endinsava per sota de l'església, en el que era la confirmació de l'existència del mur perimetral occidental. D'aquesta manera es va establir l'amplada del costat nord del conjunt, que és de 42,50 m, una mica menys que *Ruscino*. Segons els fòrums augusteus i de l'època Júlia-Clàudia, ens trobaríem, a la part septentrional, amb un dels costats curts del fòrum, on es troben les principals edificacions.

A la cala 2 va reparèixer el mur 11, una de les parts internes del conjunt, del qual sorprèn la seva llargada, amb restes de paviment d'*opus signinum* per la seva cara interna. La intervenció de 2013 va permetre aprofundir en les característiques constructives i funcionals de l'edifici públic de la zona A de Les Colomines, fins al punt d'arribar-se a la confirmació que es tracta realment de l'antic fòrum de la ciutat romana (Carreras *et alii* 2014). L'existència d'aquest edifici atorga a aquest nucli una importància molt

significativa en el marc de l'arqueologia pirinenca d'època romana i en tot l'àmbit català, on de moment només s'han localitzat estructures públiques d'aquest tipus en cinc ciutats de la costa (*Emporiae*, *Tarraco*, *Iluro*, *Baetulo* i *Barcino*).

L'any 2015 es va obrir la cala 3, al pati meridional de l'església, on va aparèixer la paret perimetral occidental de l'edifici (que era la continuació de la trobada a la cala 1) a nivell de fonamentació, amb la banqueta conservada (ue 263), i amb una vora d'un plat de ceràmica sigil·lada itàlica Ett 12.1 (-15/15) dins del reompliment, la qual cosa és un indicatiu pel moment inicial del fòrum (Guàrdia *et alii* 2016).

A la part meridional del jaciment, a la cala 4 es va documentar la continuació del peristil oriental en sentit sud, mentre que a la cala 5 es va poder observar la continuïtat de la banqueta de fonamentació del mur perimetral oriental del fòrum (ue 278). Les cales 6 i 7 van confirmar la presència d'un parell de parets (ue 276 i 277) que no podien coincidir amb el fòrum.

A la porta, després de la retirada d'una ara anepígrafa de granit (ue 92) i d'una base d'estàtua (ue 49) (Olesti *et alii* 2015), es van localitzar tres bases de granit equidistants (ue 71, 89 i 90). A l'exedra, en l'espai entre els murs 91 i 93, i a part de la do-



Figura 5. Cala 1 de Les Colomines A.

Àrea: 1844 m²
(Fòrum c. 484 m², Les Colomines B c. 800 m² i Cal Barrier c. 560 m²)

Classe	NMI ¹	Origen	Vora	Fons	Nanses	Fragments
Engalba blanca	22	Ibèrica	9	3	3	36
Engalba vermella	11	Ibèrica	6	1		13
Campaniana A	16	Campània	6	1		19
Campaniana B	21	Itàlia	10	3	1	32
Campaniana C	5	Itàlia		2		5
Vernís negre	3		2	1		5
Imitació vernís negre	1					1
Prearetina	4	Itàlia	1	1		5
TSI	37	Itàlia	23	12		59
TSG	203	Gàl·lia	142	74	1	440
TSH	45	Hispania	17	19	3	64
TS	3					31
TSA-A	7	Àfrica	2	1		24
TSA-A/D	1	Àfrica				1
TSA-D	9	Àfrica	7			8
Imitació TSA	1	Hispania?				4
Llàntia	5			1	1	5
Parets fines	53		30	113	3	135

Figura 6. Taula quantificada de les ceràmiques fines de Colomines A, Colomines B i Cal Barrier (fins al 2015).

cumentació parcial d'una base de pilar (ue 272), es va excavar la rasa de fonamentació del mur 91, amb troballa d'un fragment de vora de plat de sigil·lada itàlica Pucci 10 (-10/25). Des d'on el mur 91 és trencat, la seva rasa descriu una cantonada i es dirigeix en sentit occidental fins al punt on apareix un altre mur (ue 273), el meridional de l'exedra (Guàrdia *et alii* 2016) (vegeu figura 4). Altres intervencions van ser l'excavació d'un mur de contenció intern del fòrum (ue 70), ubicat al davant de l'habitació 1, i la delimitació d'una habitació extramurs de cronologia tardana.

Ceràmiques fines: predomini de la ceràmica sigil·lada sud-gàl·lica

Un primer diagnòstic de l'evolució econòmica del municipi de *Iulia Lybica* es pot fer a partir de les troballes de ceràmica fina. De fet, aquesta ja era la intenció de l'article de Campillo i Borràs (1996), però sense un ànim exhaustiu ni basat en dades quantitatives. Gràcies a l'extensió de les noves excavacions del fòrum, Les Colomines B i Cal Barrier, així com la sistematització i quantificació de les ceràmiques

podem tenir una imatge més precisa d'aquesta evolució. A hores d'ara disposem de contextos ceràmics de 1844 m², que és una bona mostra del municipi que segurament tindria una extensió entre 2-3 ha.² La taula (vegeu figura 6) mostra les principals ceràmiques fines documentades a partir de NMI, i les quantitats de vores, fons, nanses i fragments seguint el protocol de registre i quantificació de Sevilla 2014 (PRCS/14) (Adroher *et alii* 2016).

Del total de la mostra d'estudi són 1.621 individus, que corresponen a 447 NMI de ceràmiques fines (27 %), 1018 NMI de ceràmiques comunes (62,88 %) i 156 % NMI d'àmfores (9,62 %), que provenen de tres grans excavacions: el fòrum, Les Colomines B i Cal Barrier.

Dins del percentatge de 27 % (NMI) de les ceràmiques fines (vegeu figura 7), a nivell cronològic es constata un primer horitzó de ceràmiques d'època republicana (segles II-I aC) tant de tradició indígena com les d'engalba blanca i vermella, així com les ceràmiques d'importació itàlica de vernís negre, Campaniana A, B i C amb algunes imitacions. No

2. Connectant les diferents excavacions de la part alta del municipi, l'extensió total seria al voltant de 1,74 ha, a la qual s'hauria d'afegir l'extensió de Cal Barrier, a la part baixa del nucli (560 m²) i Camí Ral.

1. Cal tenir en compte que és una suma de NMI de diverses excavacions, àmbits i campanyes.

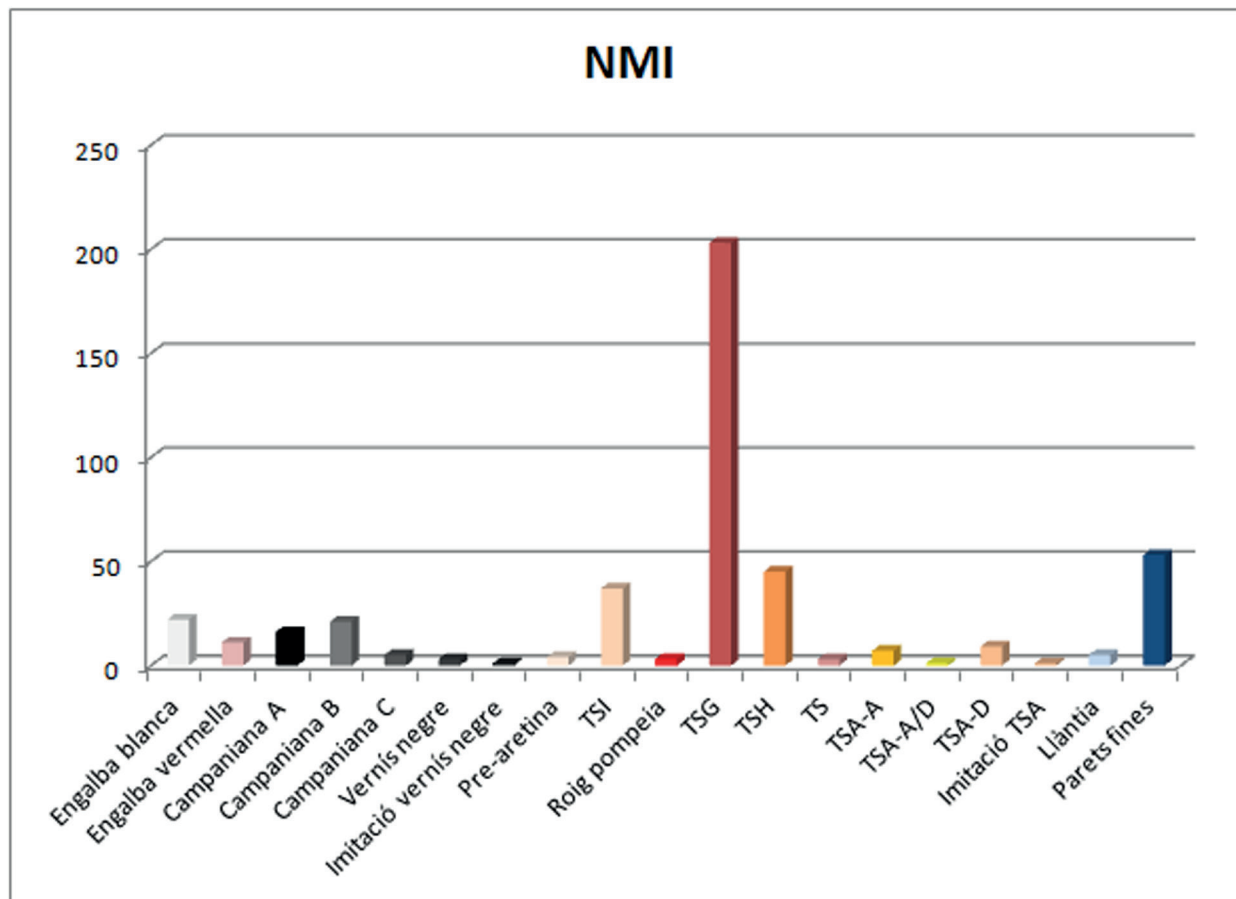


Figura 7. Histograma amb el NMI ceràmiques fines del fòrum, Les Colomines B i Cal Barrier (fins al 2015).

són quantitats molt importants, però estan ben representades. S'ha documentat en Campaniana A les formes M.2825 i M.2252/2265; Campaniana B calena les formes M.1222, M.2552 – Lamb. 25/27 i Lamb. 1-8; Campaniana C les formes Lamb. 5/7 i 7. Fins ara, els materials d'aquest horitzó no s'han pogut vincular a cap estructura, encara que indiquen una activitat anterior a l'àrea del fòrum de Les Colomines A.

La primera fase de construcció del fòrum (finals I aC-II dC) coincideix amb l'arribada de terra sigil·lada itàlica (TSI) que s'associa a algunes estructures de murs ja que s'ha trobat a les rases de fonamentació. Hi ha documentats un mínim de 37 individus amb cronologies que van des de finals del segle I aC fins avançat el segle I dC. Entre les peces de terra sigil·lada itàlica (TSI) s'han identificat les formes Goudineau 18 (15 aC-15 dC), 23 (15 aC-20 dC), 26 (15 aC-30 dC), 29 (10-5 aC), 32a (15 aC-15 dC); Conspectus 5 (30-15 aC), 11 (15 aC-1 aC) 12.3 (c. 20 aC), 14 (15 aC-1 aC), 15 (15 aC-15 dC), 17 (15 aC-15 dC), 18 (15 aC-30 dC), 36.7 (s. I dC); Pucci 37 (1-50 dC) (vegeu figura 8).

A partir del segle I dC, comença a arribar la ceràmica sigil·lada subgàl·lica (TSG) que serà la millor representada a tot el jaciment, quasi quatre vegades més que la ceràmica sigil·lada hispànica, que és la segona present en quantitat. Fins ara s'han documentat 203 individus dels tallers preferentment de la Graufesenque. Dins de les peces documentades es troben les següent formes (vegeu figura 8): Drag. 2/21 (1-40

dC), 15/17 (1-60 dC), 18A (15-60 dC), 18B (60-150 dC), 18/31 (15-60 dC), 24/25A (15-40 dC), 27B (40-80 dC), 29C (40-90 dC), 35 (1-175 dC), 37 (60-100 dC); Haltern 7 (1-20 dC), 14 (15-40 dC), 16 (20-40 dC); Ritt. 8 (15-30 dC), 9 (10-30 dC); Verthault B (30-60 dC) i Dech. 67 (60-100 dC). Hi ha una gran varietat de formes i decoracions, aquest ampli repertori s'explica per la facilitat d'accés dels productes gals al municipi de *Iulia Lybica*.

Entre els exemplars, s'han identificat almenys cinc segells

IIVST – I-IVST

Procedent de la ue 283 de la zona A de Les Colomines, un estrat, però, que no podem considerar de l'època del fòrum, sinó posterior, tenim una copa de La Graufesenque (Drag. 29b).

S'han recuperat un total d'onze fragments de vora i vint-i-nou fragments informes, molts dels quals corresponen a les dues parts carenades de la peça, que han permès remuntar bona part del seu perfil, amb l'excepció de la part del fons, de la qual manquen tots els fragments. La copa presenta decoració de motius vegetals, i porta un *sigillum* amb el nom IIVST o I-IVST, motllurat al perfil extern de la peça, dins una estreta franja sense decoració que hi ha entre el registre superior de secció rectilínia amb mitjos relleus i l'inferior de secció còncaua.

Dat. 70-90 dC (London, Kempton, Valkenburg, Nijmegen).

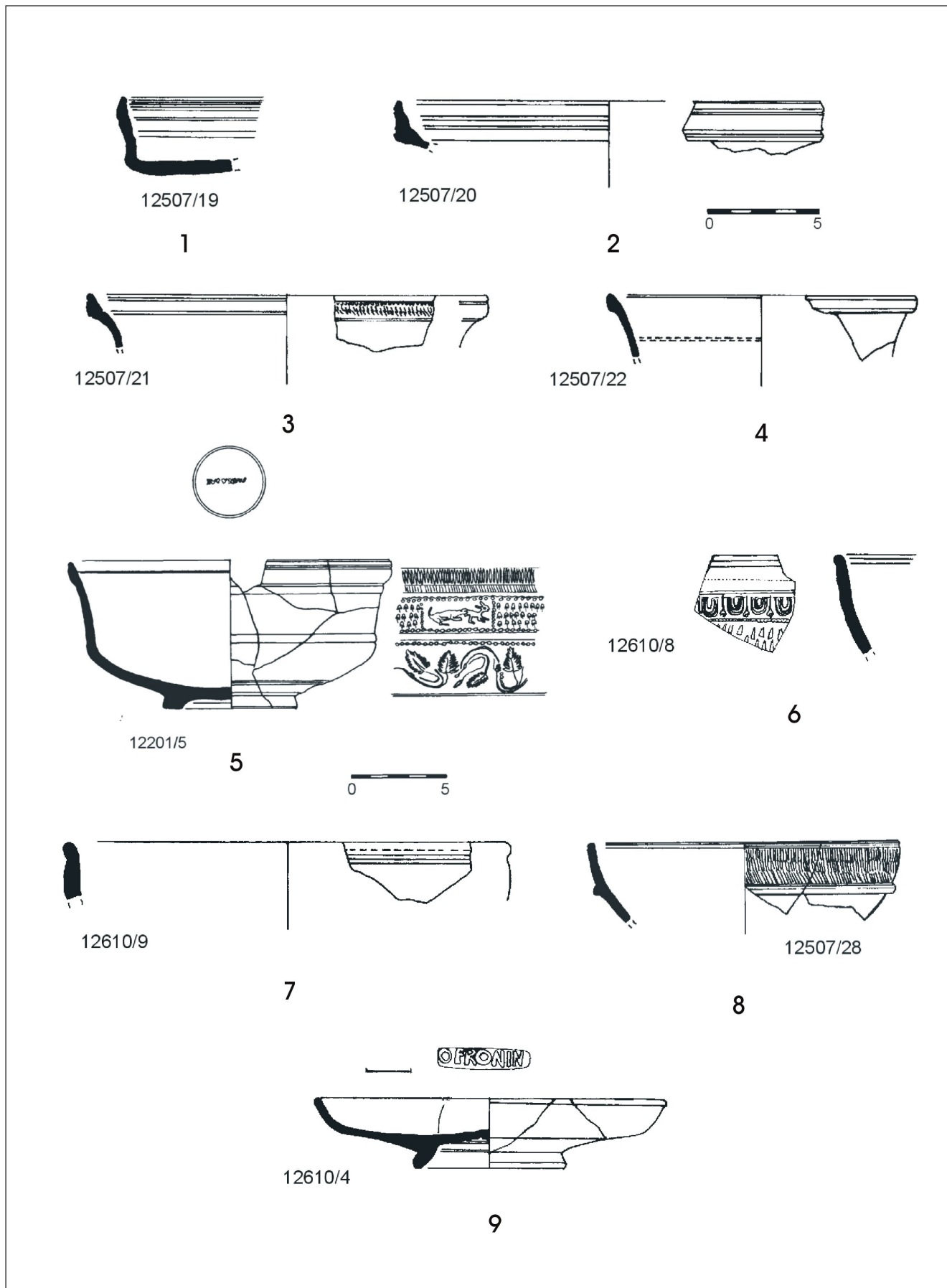


Figura 8. Làmina de ceràmiques sigil·lades itàliques i sudgàl·liques de Les Colomines B (TSI-1-2: Goud. 26; 3: Goud. 29-32a; Consp. 14; TSG- 5-6: Drag. 29; 7: Drag. 37; 8: Drag. 24-25; 9: Drag. 18a).

Lit. Oswald (1931); <<http://www.rgzm.de/samian/home/frames.htm>>.

Com. Hi ha testimonis d'aquesta marca a Hispània (CIL II.4970.248), aquest exemplar presenta una marca externa doble.

IVST



IVCVNDVS??

Identificat en una peça Drag 29b procedent de la ue 12201 de la zona B de Les Colomines. Es tracta de varis fragments que han permès la reconstrucció del perfil, profusament decorat per la cara externa de la peça amb escenes de cacera on participen gossos i conills, separades per elements ornamentals de tipus vegetal en el registre superior, i per representacions de fulles a la banda inferior. Aquesta peça conserva el *sigillum* amb el nom de *Iucundus*, per la qual cosa sabem que prové dels tallers d'aquest personatge a La Graufesenque.

Dat. 70-90 dC (La Graufesenque)

Lit. Oswald (1931); <<http://www.rgzm.de/samian/home/frames.htm>>.

IVCVNDVS



...]O? CRESTI

LT. Les Colomines B (12000/5)

LP. La Graufesenque

Dat. Vechten: 70-80 dC

Lec. O(ficina) CRESTI

Lit. Polak (1985)

CRESTI



...]EA

LT. Les Colomines B (12507/39)

LP. La Graufesenque (Drag. 24/25)

EA

OF M?A

LT. Les Colomines B (12507/39)

LP. La Graufesenque

Com. Potser es tracta d'una variant de l'officina MASCLVS (50-70 dC)

OFM:A



OF RONIN

LT. Les Colomines B (12610/4)

FRONIN

Com a peça destacada per la seva decoració, es documenta una Verthault B procedent de la ue 1220, un tipus de copa o patera amb el peu molt lleuger, produït entre els anys 30 i 60 dC. Aquest recipient presenta, per la seva part externa, decoració a motlle d'una successió d'arqueries que emmarquen el rostre repetit d'un personatge amb barba o un lleó. En el fons intern de la peça apareix la representació d'una figura femenina asseguda, amb toga i teixint, rodejada de diverses aus i insectes, entre els quals s'aprecien clarament les formigues; pot tractar-se d'una al·legoria al treball, o potser de la deessa Dèmetre, de culte oriental (vegeu figura 9). Aquesta imatge es troba rodejada en tot el seu perímetre per una estreta banda ornamental de petits cercles. S'aprecien quatre petites perforacions de caire simètric a la part externa del fons, per sota de la imatge. La seva anàlisi arqueomètrica revela que procedeix de La Graufesenque.

Pel que fa a la terra sigil·lada hispànica (TSH), aquesta és la segona tipologia més ben documentada en el municipi —uns 45 individus com a mínim. Comença a arribar a la segona meitat del segle I dC, per dominar el panorama de les importacions de ceràmica fina durant el segle II dC. A nivell de formes, s'han documentat la Hispanica 5 (30-150 dC), 12 (60-210 dC), 21 (50-265 dC); Drag. 29 (60-200 dC) i Drag. 37 (50-100 dC) (vegeu figura 10). Segurament són produccions de tallers propers, tal com indiquen els arqueòlegs de Cal Barrier (Moix 2010) a on es van trobar restes de dos forns —un de material constructiu i un altre amb presència de TSH— i peces passades de cocció tant sigil·lades com comunes, si bé no s'ha fet cap anàlisi arqueomètrica per reconèixer el seu possible origen.

Finalment, la terra sigil·lada africana (TSA) tant A, com A/D o D està present a *Iulia Lybica* però en unes quantitats encara menors que la ceràmica Campaniana. Així, es coneixen 7 individus de TSA-A però sense



Figura 9. Decoració de la Verthault B.

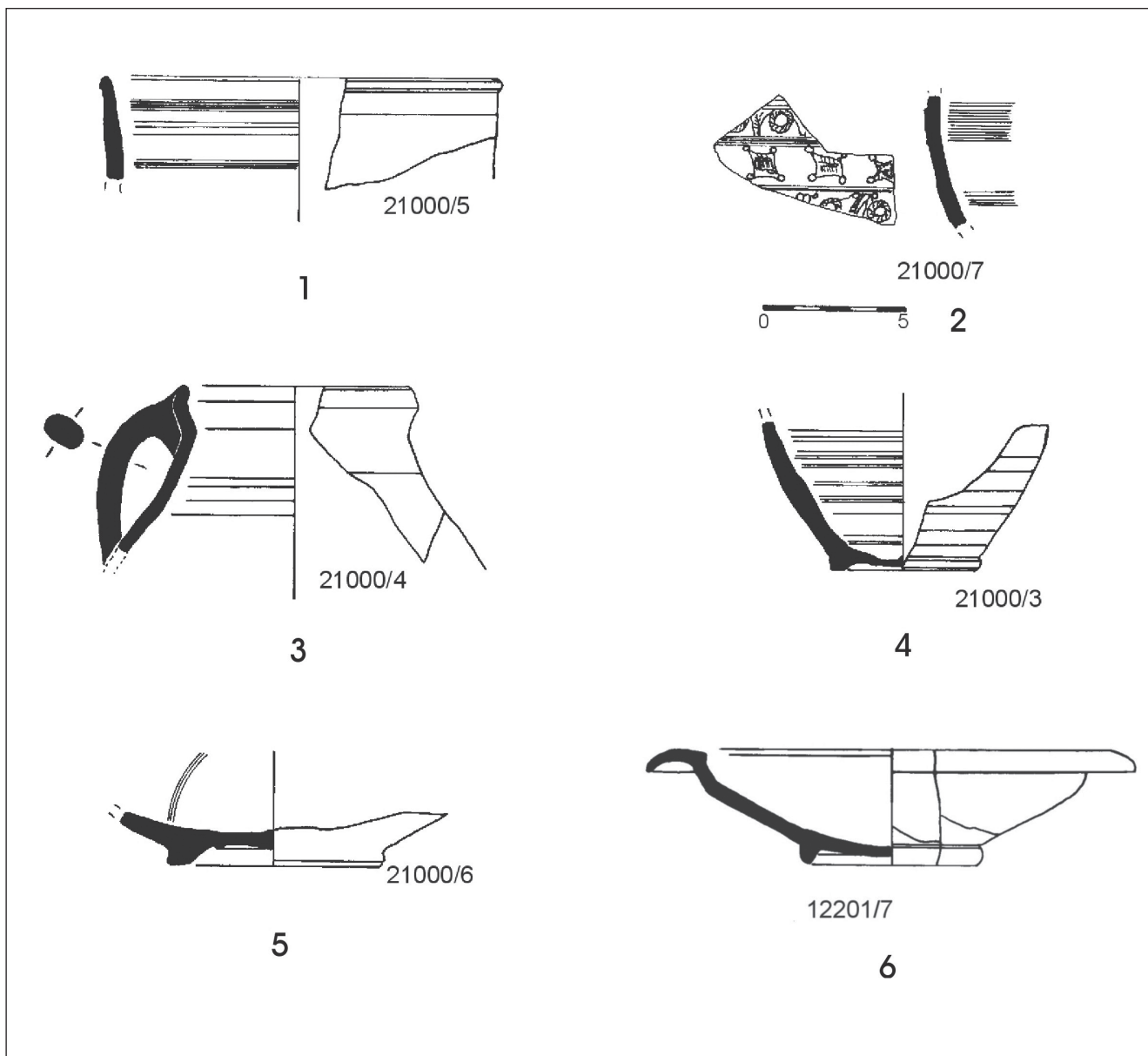


Figura 10. Làmina de ceràmica sigil·lada hispànica de les Les Colomines B (TSH-1-2: Drag. 37; 3-4: Hisp. 12; 5: Drag. 12; 6: Hisp. 5).



Figura 11. Llànties. A l'esquerra, exemplar procedent del jaciment de l'Hort de la Rectoria. A la dreta, exemplar procedent d'un dels habitatges de Les Colomines B.

cap forma definida, 1 només de A/D (Hayes 26-27: 150-250 dC) i 9 individus de TSA-D dels quals només es documenten les formes Hayes 58 (290-375 dC), 78 (360-440 dC) i 108 (600-630 dC). En el cas de la TSA-A seria una ceràmica que cronològicament coincidiria en el temps amb la TSH, mentre que la TSA-D ens dona una idea de l'evolució del municipi des del segle III dC fins al VII dC. L'escàs nombre d'individus de TSA-D sembla indicar una decadència econòmica del municipi, si més no pel que fa als circuits comercials.

Finalment, tal com indica el gràfic també hi ha una bona representació de ceràmiques de parets fines (53 NMI), bàsicament de la tarraconense, i entre les quals s'han reconegut formes com les Mayet X, XII, XIV, XXXIII, XXXV, XXXVII, XLII; Pucci 11/19. També s'han documentat un total de cinc llànties, de les quals hi ha dos exemplars destacats (vegeu figura 11).

Tot i que es tracta de dos elements de la mateixa tipologia (llànties de disc de cronologia imperial amb decoració), la que ve de l'Hort de la Rectoria conserva l'afagador però el tipus de decoració s'aprecia mínimament. Per contra, l'altra peça, més ben treballada, conserva una part important de la decoració del fons, que representa un soldat romà a cavall amb casc, escut rodó, capa i llança.

Món de les àmfores: baixa densitat i circuit regional

A diferència d'altres jaciments de la costa, la proporció de les àmfores (9,62 % segons NMI) és relativament baixa, i s'explica per les dificultats de transport terrestre per arribar a *Iulia Lybica*, que fan inviable segons quin intercanvi de productes i comerç (vegeu figura 12). Tal com succeeix amb la ceràmica fina, les àmfores presenten un panorama cronològic similar, d'un gran nombre d'àmfores datades en la fase altimperial —des d'època d'August fins al segle II dC. Hi ha un nombre important d'àmfores republicanes, sobretot del segle I aC, i hi ha molt

poques àmfores que es puguin datar més enllà del segle III dC. Cronològicament coincideixen amb les àmfores ibèriques de les quals s'han reconegut un total de 28 exemplars.

D'acord amb el NMI, es disposa d'unes 156 àmfores, de les quals 9-10 exemplars són diverses varietats de les Dressel 1 d'origen italià i amb datació republicana (segles II-I aC). Dins de les produccions altimperial, el predomini són els productes bètics, tant les àmfores de salaons de la costa bètica (12 exemplars entre Dressel 7-11 i Beltran II) com de la vall del Guadalquivir (sis àmfores —tres Dressel 20 olieres, dos àmfores vinàries Dressel 2-4 i una àmfora Haltern 70 multiusos) (vegeu figura 13). Pel que fa a les àmfores orientals, es documenten un mínim de quatre envasos, un dels quals identifica una àmfora ròdia. L'altra importació serien les àmfores Gauloise (un total de sis exemplars) dels quals no tenim una forma concreta. La següent taula resumeix les quantitats d'àmfores a partir del nombre de fragments i el seu pes quantificat en la campanya del 2015 i recalculat a partir del pes del fragment mitjà per d'altres campanyes.³ Pel que fa a les densitats, s'han obtingut dividint el pes total per l'àrea excavada durant aquestes campanyes, un total de 1.844 m².

Sens dubte, les àmfores més ben representades són les àmfores vinàries tarraconenses (Pascual 1, Dressel 2-4, Tarraconense 1), o sigui de la pròpia província, amb un total de 16 exemplars i 20 de pasta tarraconense sense assignar a una determinada forma. Ja arriben amb la forma Tarraconense 1 (50 aC-10 dC) i es consoliden amb la forma Pascual 1 (40 aC-50 dC) i amb les Dressel 2-4 (10-90 dC). Aquest és el moment en què s'importen el major nombre d'àmfores locals.

3. S'ha calculat el pes total de les àmfores de campanyes anteriors al 2015 a partir del nombre de fragments multiplicat pel pes mitjà del fragments documentats en la campanya del 2015.

Forma	Vora	Pivot	Nansa	Infor.	Frag.	NMI
??		1	3	59	63	11
GUADALQUIVIR				7	7	7
Dressel 20	2				2	2
Dressel 20b	1				1	1
Dressel 2-4	2				2	2
Haltern 70	1				1	1
COSTA BÈTICA		1	4	54	59	16
Beltran II	1				1	1
Dressel 7/11	12		6	63	85	11
EGEU				4	4	3
Ròdia	1				1	1
GÀLLIA			2	4	6	6
IBÈRICA	3		4	141	148	28
ITÀLIA		2	1	48	52	12
Dressel 1			1		1	1
Dressel 1A	1				1	1
Dressel 1B	1				1	1
Dressel 1C	3				3	3
Dressel 2-4	3		1		4	3
CAMPÀNIA				24	24	2
Dressel 1		2	1		3	2
Dressel 1A	1				1	1
Dressel 1C	2				2	2
ETRÚRIA - Dressel 1C	1				1	1
GOLF NÀPOLS				1	1	1
TARRACONSENSE	3			40	43	20
Dressel 2-4	5	1	2	2	10	7
Pascual 1	7		3		10	8
Tarraconense 1	1				1	1
						156

Figura 12. Taula amb la quantitat d'àmfores documentades.

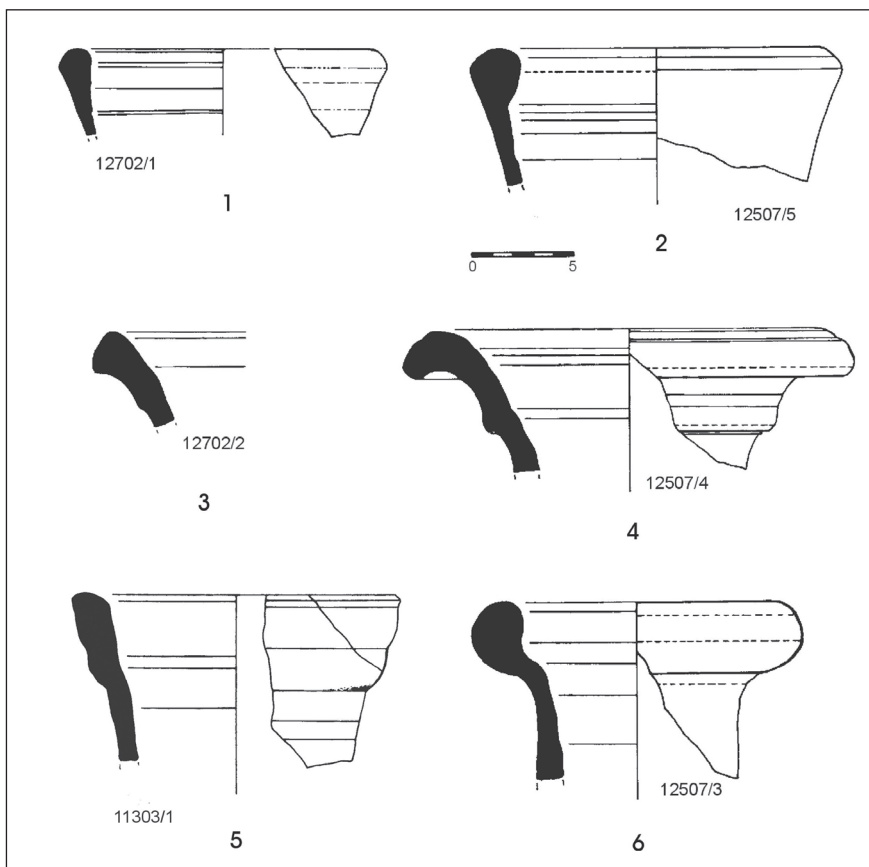


Figura 13. Làmina d'àmfores de Les Colomines B (1-2: Pascual 1 tarraconense; 3-5: Dressel 7-11 costa bètica; 6: Dressel 20b: vall del Guadalquivir).

Un dels pivots d'aquestes àmfores, segurament una Dressel 2-4, presenta dos segells que semblen procedir de la terrisseria de Vila Vella (Sant Boi de Llobregat) (Berni i Carreras 2013, n.º 120.c6, p. 262). Un d'ells és perfectament llegible com QVA, i l'altre presenta una lectura més difícil (potser QVG) (vegeu figura 14).

QVA

Berni i Carreras 2013, n.º 120, f. 1
LP. Vila Vella (Sant Boi)
Tipologia: Pascual 1-Dressel 2-4
Posició: *in pede*
Direcció: directa
Relleu: *Litt. extantibus*
Dat. 15-20 dC
Lect. Q(uintus) VA(lerius)

QV?

Pascual 1991, n.º 171
Tipologia: Pascual 1-Dressel 2-4
Posició: *in pede*
Direcció: directa
Relleu: *Litt. extantibus*
Dat. 15-20 dC per associació a QVA
Lect. Q(uitus) V()

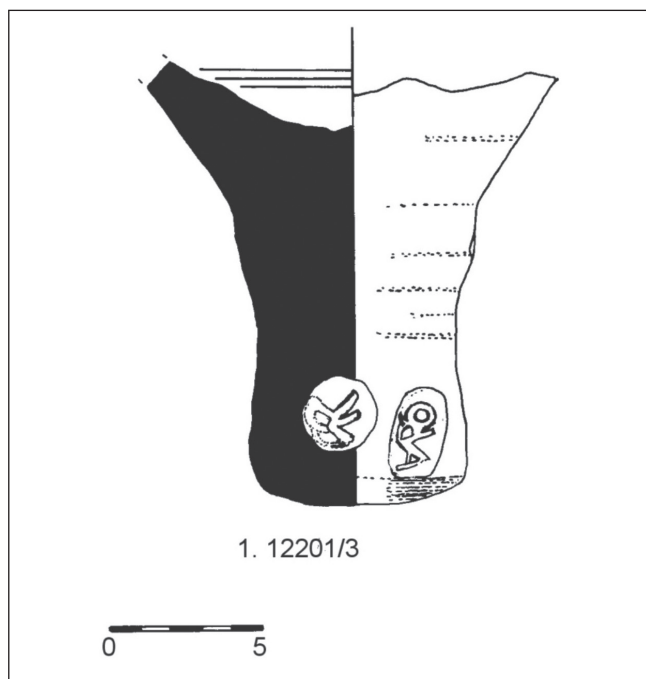


Figura 14. Marques QVA i QVG?

Les àmfores suposen un conjunt petit —d'escassa varietat tipològica i baixa densitat— comparat a d'altres jaciments propers com *Iesso* o *Ausa*.

Algunes ceràmiques comunes

Generalment, les ceràmiques comunes ens aporten una informació menys rellevant de la que esperem de les ceràmiques fines i de les àmfores. Dins del conjunt ceràmic de *Iulia Lybica* són les més ben representades amb un 62,88 % en NMI. Per això en el cas de Llívia, la ceràmica comuna ens aporta una informació molt valuosa pel que fa a la cronologia

de l'ocupació del jaciment i els circuits comercials en els quals participaria el municipi.

A hores d'ara, no tenim dades arqueomètriques que permetin concretar algunes de les hipòtesis que ens planteja la troballa d'aquesta ceràmica comuna. Per exemple, l'excavació de Cal Barrier als afores del municipi documentava un gran nombre de ceràmiques, que indicava la possibilitat que hi hagués un centre de producció ceràmica local. Les ceràmiques que predominen a Cal Barrier són les de torn oxidades i les de torn lent reduïdes en cronologies altimperial (Moix 2010).

La següent taula (vegeu figura 15) és un resum quantificat de les ceràmiques comunes dels 1.844 m² que inclouen les excavacions de les Colomines A i B, juntament amb Cal Barrier:

El primer grup de comunes són les ceràmiques a mà de tradició del bronze o primera edat del ferro que poden arribar fins al segle III aC, i que es troben en alguns contextos puntuals preromans. No és un grup gaire important quantitativament però indica una primera ocupació de l'espai de l'actual Llívia. Les formes documentades són urnes i olles, semblants a les de les excavacions de Cal Doctor (Campillo i Borràs 1996: fig. 5).

Pel que fa a l'horitzó ibèric (III-I aC), s'ha documentat un gran nombre de ceràmiques ibèriques a torn oxidades (161 NMI) com ceràmica pintada (7 NMI), i també es documenta una gran quantitat de ceràmiques anomenades "grisa de la costa catalana" (124 NMI) (formes - bitroncocònic, Col.Cat Cc5, Col.Cat Cp8, colador; Gb 11, Gb 9, Cp1, Cp2, Cp4, Cp5, Pàtera COT.CAT Pl 3, Rodríguez 33) (Castanyer, Sanmartí i Tremoleda 1993). La ceràmica grisa de la costa catalana, que arriba fins al 50 aC, té una difusió molt àmplia i també diversos centres de producció que van més enllà dels Pirineus, amb un gran centre a la regió de Narbona. No coneixem encara la filiació de les ceràmiques grises trobades a Llívia, però bé podrien procedir de tallers gals⁴ (vegeu figura 16).

Coincidint amb la data final de la ceràmica de tradició ibèrica també apareixen ceràmiques comunes de tradició romana, a part de les oxidades i reduïdes, destacarien en època romana les comunes itàliques (Plat COM-IT 7a, Plat COM-IT 7b) i un morter (Dramont 1).

A partir d'època d'August s'incrementa el nombre d'exemplars de ceràmica comuna d'origen local tant a torn lent oxidada o reduïda, com a torn reduïda o oxidada —fins i tot micàcia. També es documenten les anomenades "grises emporitanes tardanes" del segle I dC (formes - Bol COT.CAT Cp 6, Pàtera COT.CAT Cp 1) (Nolla, Sagrera i Burch 2007), que potser es produeixen a d'altres zones. Fins i tot tenim un morter d'importació de la forma Dramont 1 d'època d'August (vegeu figura 16-2).

Dins de les importacions de ceràmiques comunes, destaquen les comunes africanes (54 NMI), que ja arriben a finals del segle I dC fins a finals del III dC. Entre les formes identificades destacarien les Hayes

4. D'aquestes produccions així com d'altres d'origen dubtós es volen fer anàlisis arqueomètriques per tal d'esbrinar la seva composició química i geològica, i atribuir-los un possible origen.

Classe	Origen	Vores	Fons	Nanses	Informes	Fragments	NMI
Mà	Bronze final/ferro		5	2	10	17	7
Ibèrica oxidada	Ibèrica	99	36	36	858	928	161
Ibèrica pintada	Ibèrica	4			3	7	7
Gris de la costa	Ibèrica	63	31	18	280	334	124
Emporitana tardana oxidada	Ibèrica	5	1		2	8	7
Brunyida	Hispania	1			1	2	2
Africana cuina	Àfrica	36	8		51	96	54
Comuna itàlica	Itàlia	1	2		15	19	13
Africana imitació	Hispania?				4	4	1
<i>Dolium</i>	Hispania				2	2	2
Gris a mà	Hispania	4				4	8
Mà oxidada	Hispania				4	4	4
Mà reduïda	Hispania	1			27	28	16
Torn lent oxidada	Hispania	9	4	3	63	77	24
Torn lent reduïda	Hispania	65	53	22	650	781	200
Torn oxidada	Hispania	141	79	68	1.215	1.517	289
Micàcea de vernís negre	Hispania	1	1		3	5	4
Morter itàlic?	Itàlia	4	2		11	18	6
Morter pasta clara	Gal·lia	1				1	1
Pasta clara	Gal·lia	6	2		30	39	15
Reduïda tardana	Hispania	20	9	1	89	51	32
Torn oxidada micàcia	Hispania			1	2	3	2
Torn reduïda	Hispania					1	1
Torn reduïda	Hispania	18	4	3	100	124	34
Ungüentari			1		2	3	2
Vidriada	Hispania	1				2	2

Figura 15. Taula quantificada de ceràmiques comunes.

194, Hayes 22, Hayes 23A, Lamb. 10A, Ostia III, 267, Hayes 182, Hayes 196, Ostia I, 261, Ostia I.262 (Hayes 195), Ostia I.264, Ostia II.302, Ostia III.267, Ostia III.170, Ostia III.267 (Hayes 197), Ostia III.3.332.

Finalment, destacaríem una altra producció de ceràmica comuna de pasta clara, tant la recent com amb engalba, que sembla d'origen gal (15 NMI) (Py 1993: 222-243). S'han reconegut morters amb una clara pasta gal·la, molt similar a les àmfores narboneses i algunes ceràmiques com un coll d'ampolla (CLENG F3-F4). Tant la zona de Béziers, Narbona com Carcassona documenten un gran nombre de terrisseries amb producció de pasta clara (Bats 2000: 362, fig. 1).

Marbres: productes exòtics i pirenaics

Si bé la majoria de l'evidència per parlar de circulació comercial al municipi romà de *Iulia Lybica* es basa en productes ceràmics, el fet d'estar excavant l'àrea foral (Carreras *et alii* 2014; Olesti *et alii* 2015;

Guàrdia *et alii* 2016) permet documentar un gran nombre de materials nobles de pedra que complementen aquest circuit (vegeu figura 17).

Dins del bon nombre de restes arquitectòniques decoratives documentades sobretot en les excavacions de les Colomines A i B, es troben marbres de diverses pedreres dels Pirineus com el blanc de Saint-Béat, Campan (verd i vermell), Palombino o La Penne Martin.⁵ També hi ha 43 calcàries i granits que semblen procedir de pedreres locals (Gutierrez 2009). El treball de Fabre i Sablayrolles (2002) recull gran part de les pedreres pirenaïques gal·les explotades pels romans (vegeu figura 18) i que segurament transportaven els seus productes cap a la costa mediterrània per una

5. La identificació visual dels marbres l'ha fet l'equip d'arqueometria de l'Institut d'Arqueologia Clàssica (Aureli Álvarez i Ana de Mesa) a partir d'identificacions macroscòpiques, sobretot dels marbres de colors. Queda pendent una caracterització petroològica en làmina prima.

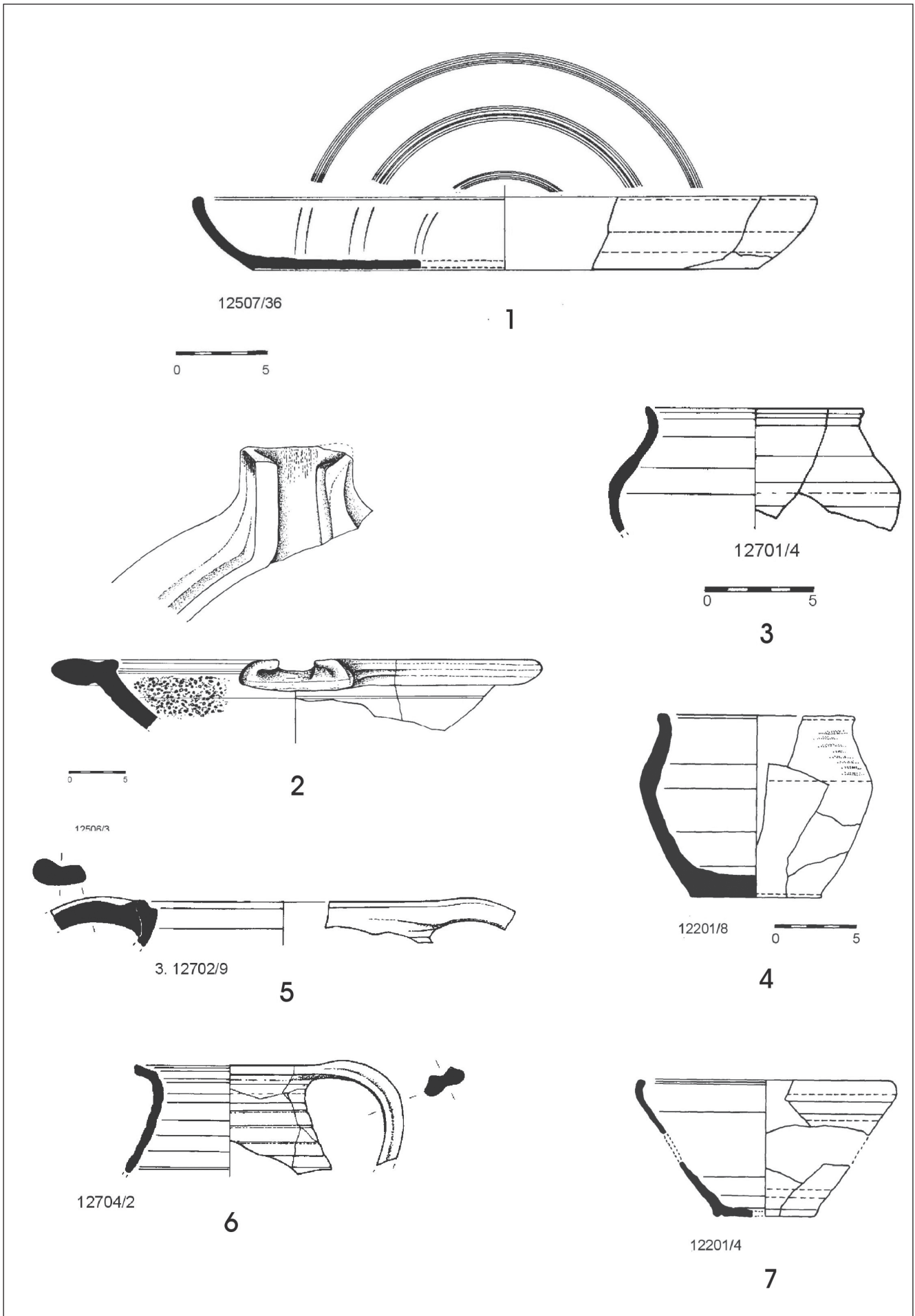


Figura 16. Làmina de ceràmiques comunes de Les Colomines B (1: Roig pompeià; 2: Morter Dramont 1; 3: Grisa de la costa; 4: Torn lent; 5-6: Romana oxidada; 7: Emporitana tardana).

Restes en pedra	Total fragments
Placa revestiment	12
Placa de marbre	45
Motllura	2
Tesseles	2.410
Frag. fust	3
Frag. capitell	3
Inscripció epigràfica	1
<i>Crustae</i>	52
<i>Sectile</i>	17
Base pilastra	3
Frag. mosaic	5
Marbre blanc	4
Marbre rosat	1
Marbre	9

Figura 17. Taula amb les quantitats de restes en pedra.

ruta no gaire llunyana. La seva presència a *Iulia Lybica* mostra aquesta clara connexió.

Però dins dels marbres documentats a *Iulia Lybica* també hi ha exemples més llunyans de l'àrea oriental

(vegeu figura 19). Es tracta de plaques o *crustae* de petites dimensions que segurament arribaven als ports mediterranis, i d'allà fins al municipi.

Saint-Beat	7
Campan	11
Calcària	16
Palombino	12
Pavonazzeto (Afyon)	18
Granit local	3
La Penne-Martin	1
Assuan	1
Portasanta (Chios)	1
Calco-esquist	1
Pissarra	2

Figura 19. Quantitats de marbres (fragments).

Destaca el gran nombre de fragments de Pavonazzeto —un marbre originari de la Frígia (Afyon)— o un altre exemplar de Portasanta (illa de Chios). També s'ha documentat un fragment de granit de la zona d'Assuan (Egipte) i una sèrie de marbres blancs de gra fi que segurament són de Luni-Carrara.

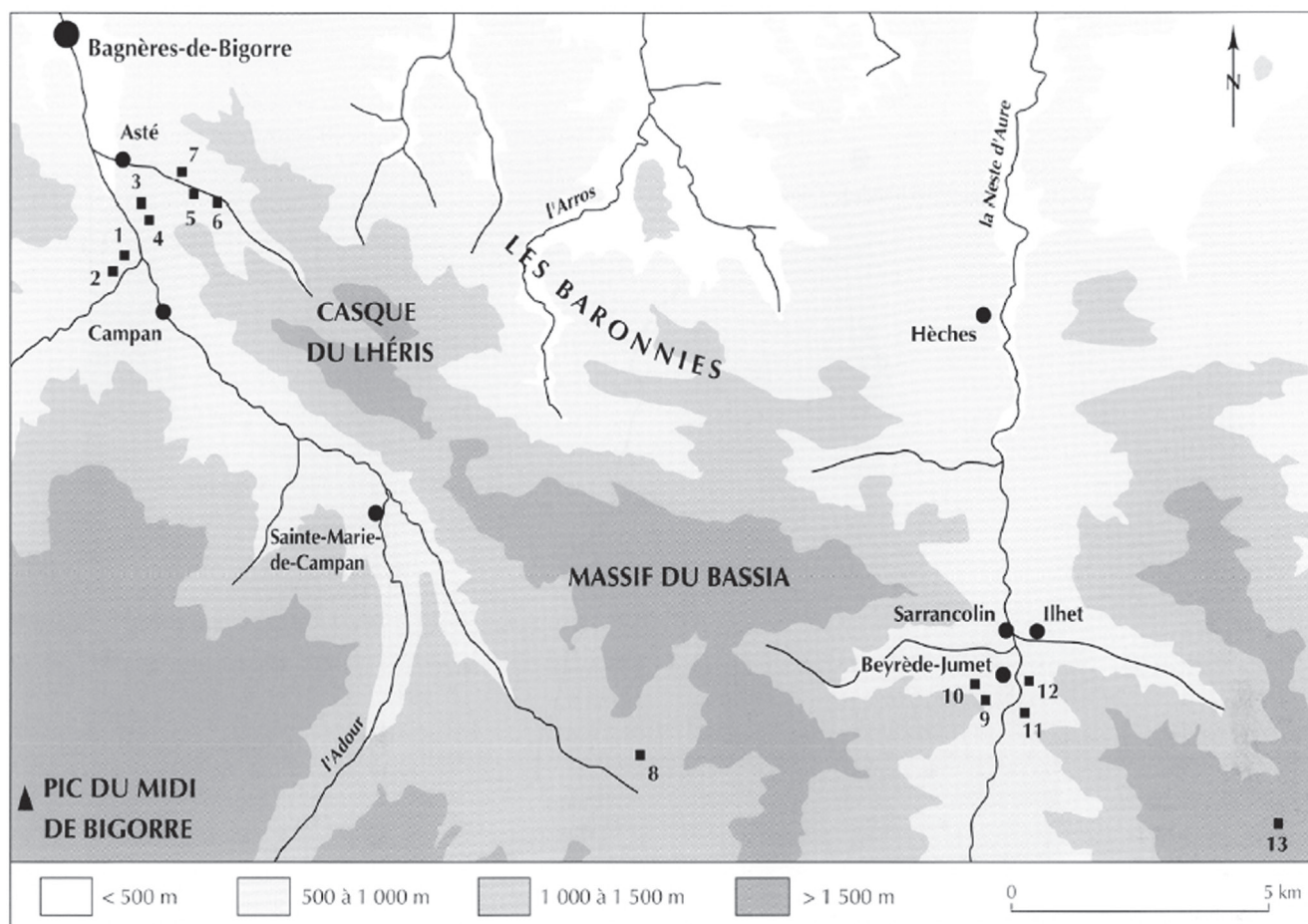


Figura 18. Mapa amb algunes de les pedreres de marbres més importats dels Pirineus (Fabre i Sablayrolles 2002).

Xarxa de transport pirenaica

Resulta versemblant que abans de l'arribada dels romans, els Pirineus formaven una àrea de contacte, aglutinadora, on els pobles situats a banda i banda es comunicaven i es relacionaven. Aquesta relació venia donada, essencialment, per la proximitat, per les similituds culturals d'aquests pobles i les necessitats econòmiques i socials bàsiques per a la supervivència d'aquesta època (Rico 1996). Posteriorment, amb l'arribada dels romans, els Pirineus es convertiren en un element de separació, si més no en l'àmbit administratiu, de límit per a la província *Citerior*. Amb la conquesta de la Gàl·lia Transalpina, a més d'aquesta funció de divisió interprovincial, amb un desenvolupament paral·lel de cada província, s'hi afegí la necessitat d'establir comunicacions entre ambdues vessants, aprofitant passos naturals i afavorint l'aparició o manteniment d'assentaments, ja fossin ciutats o *mansiones*. En el Pirineu català, podem definir amb seguretat diferents punts de pas que permetien creuar aquesta serralada. Entre els més destacats trobem Portbou, Panissars, Coll d'Ares, Coll de la Perxa o Vielha (Castellví *et alii* 1997; De Soto 2010; Castellví 2011) malgrat que no tots tingueren un ús o significança similar.

La fundació de *Iulia Lybica* s'assentà sobre un establiment anterior, en un indret estratègic per al control dels passos dels Pirineus en aquesta zona. Així, la situació geogràfica de *Iulia Lybica* es caracteritza per la seva ubicació en un dels punts de creuament dels Pirineus orientals. Malgrat que aquest pas fou utilitzat continuadament com a ruta de comunicació, sembla possible segons les fonts que el seu caràcter va ser eminentment militar (Olesti, Mercadal 2005). Per aquesta via se suposa que van succeir diferents esdeveniments històrics significatius com les accions de Sertori o Pompeu, el pas de Cèsar cap a *Ilerda* (Olesti, Mercadal 2005), el Pas d'Anníbal o la campanya de Wamba per sufocar l'aixecament de Narbona (Rico 1996).

La via principal que dona sentit a l'existència i manteniment de la ciutat de *Iulia Lybica* és la via que sortint de *Ruscino* creuava els Pirineus pel coll de la Perxa, i seguint la vall del Segre es dirigia a *Ilerda* i a la vall mitjana de l'Ebre (De Soto i Carreras 2006; Carreras i De Soto 2012). Aquesta ruta, malgrat els inconvenients que devia suposar pels seus desnivells i pels condicionants naturals de creuar el Pirineu per un punt elevat (neu, fred...) escurçava significativament la distància entre la costa gal·la i la vall mitjana de l'Ebre i podria haver estat utilitzada en el transport de determinades mercaderies que no seguien les rutes fluvials i marítimes que oferien l'Ebre i la costa mediterrània. A banda de la qüestió econòmica, aquesta ruta va servir, durant diversos enfrontaments bèl·lics, per evitar punts de pas més propers a grans ciutats i més visibles, allunyant-se de la Via Augusta i de nuclis com Empúries durant les campanyes de Sertori o Pompeu, per exemple.

Aquesta suposada funció militar, i especialment poc destinada a la comunicació comercial, podria explicar la manca d'aquesta ruta en els itineraris antics, paper totalment acaparat per la via més oriental, la Via

Augusta, que passava per Panissars (Mayer i Rodà 1997; De Soto 2010). De fet, si observem els itineraris antics (Itinerari d'Antoni, Tabula Peutinger, Vasos de Vicarel-lo...) només recullen el pas de Panissars com a via oriental d'entrada a la Península Ibèrica.

Al mateix temps, es coneixen altres vies que unien colònies gal·les importants com *Tolosa* o *Carcasso* amb *Iulia Lybica*, mentre que envers el sud, també hi havia vies que permetien arribar fins a *Barcino* o *Emporiae*, a banda òbviament de la via d'*Ilerda* seguint el riu Segre.

Gràcies a diferents estudis sobre les comunicacions al Pirineu (Rico 1996; Castellví *et alii* 1997; Castellví 2011) sabem de l'existència d'altres vies de comunicació que creuaven el Pirineu de nord a sud i d'est a oest. La conjunció de totes aquestes vies, fa palesa la necessitat des d'una òptica romana de poder accedir a tots aquests territoris malgrat les dificultats geogràfiques que oferia l'orografia pirenenca (vegeu figura 20).

Els eixos nord-sud que existiren en els Pirineus seguien les facilitats que oferien les diferents valls fluvials. A la banda catalana, per exemple, trobem com a via més destacada la Via Augusta, que seguint la depressió litoral paral·lela a la costa, utilitzava el coll de Panissars, on s'erigiren els famosos trofeus de Pompeu, per travessar els Pirineus en direcció a la Gàl·lia. Després ja trobaríem la via Cerdana que seguint la vall del Segre passaria per *Iulia Lybica* i posteriorment es dirigiria per la vall del riu Tet cap a *Ruscino* o més perpendicularment a través de la vall cap a les colònies del nord, *Tolosa* i *Carcasso*. Finalment, en un punt més oriental, ens trobem amb les vies que des d'*Ilerda* es dirigien cap a la Vall d'Aran en direcció a *Lugdunum Convenarum*, punt on s'erigiren els trofeus d'August dedicats les victòries sobre els pobles de la Gàl·lia i Hispània i que creà una ruta d'unió entre les ciutats d'*Elimberris* i *Tolosa* i *Ilerda* i *Tarraco*. Les vies que travessen els Pirineus d'est a oest i que de fet servien per connectar les vies perpendiculars a aquest sistema muntanyós se situen a les parts menys elevades, unint les poblacions com *Ruscino* i *Tarusco* o encara més a la plana seguint la ruta que esdevindrà la Via Aquitana, unint les colònies de *Narbo* i *Carcasso* en direcció a *Tolosa*. Malgrat que no s'hagi pogut documentar encara, és possible que existís una altra via més pròxima als Pirineus que connectés *Tarusco* amb la zona minera i de pedreres de *Lugdunum Convenarum*.

Gràcies al coneixement sobre les vies de transport i a estudis històrics i arqueològics duts a terme en els últims anys (Cotterell i Kamminga 1990; Raepsaet 2008), ha estat possible reconstruir el funcionament de les xarxes de transport en períodes històrics, com en aquest cas, d'època romana (Carreras i de Soto 2009; De Soto 2010). Utilitzant les funcionalitats que ofereixen els Network Analysis s'han recreat els costos de transport des de la ciutat de *Iulia Lybica* cap a la resta del territori proper (vegeu figura 21). El resultat d'aquests càlculs ens mostra com el transport es configura principalment a partir de l'eix que va formar la ruta coneguda com a Via Cerdana, una via que unia d'una banda la costa gal·la, des de la ciutat de *Ruscino* fins a la ciutat d'*Ilerda* passant per



Figura 20. Principals vies romanes en el Pirineu oriental.

la ciutat de *Iulia Lybica*. Però malgrat això, a causa dels límits de distribució i recepció de mercaderies deuria resultar extremadament costós si ho comparem amb els mateixos càlculs per a la ciutat de *Barcino*, per exemple (figura 21). Aquesta vinculació dels costos de transport amb la zona més propera de la costa mediterrània de la Gàl·lia permetria respondre a l'abundant presència de ceràmica sigil·lada sud-gal·

lica trobada en les diferents campanyes realitzades dins de la ciutat romana de *Iulia Lybica* i al mateix temps la progressiva aparició de sigil·lades hispàniques locals, en lloc d'aquelles produïdes especialment a la vall de l'Ebre.

Al mateix temps destaca la difícil connexió entre la situació de *Iulia Lybica* i els Pirineus més occidentals, territoris on hi havia per exemple la producció de

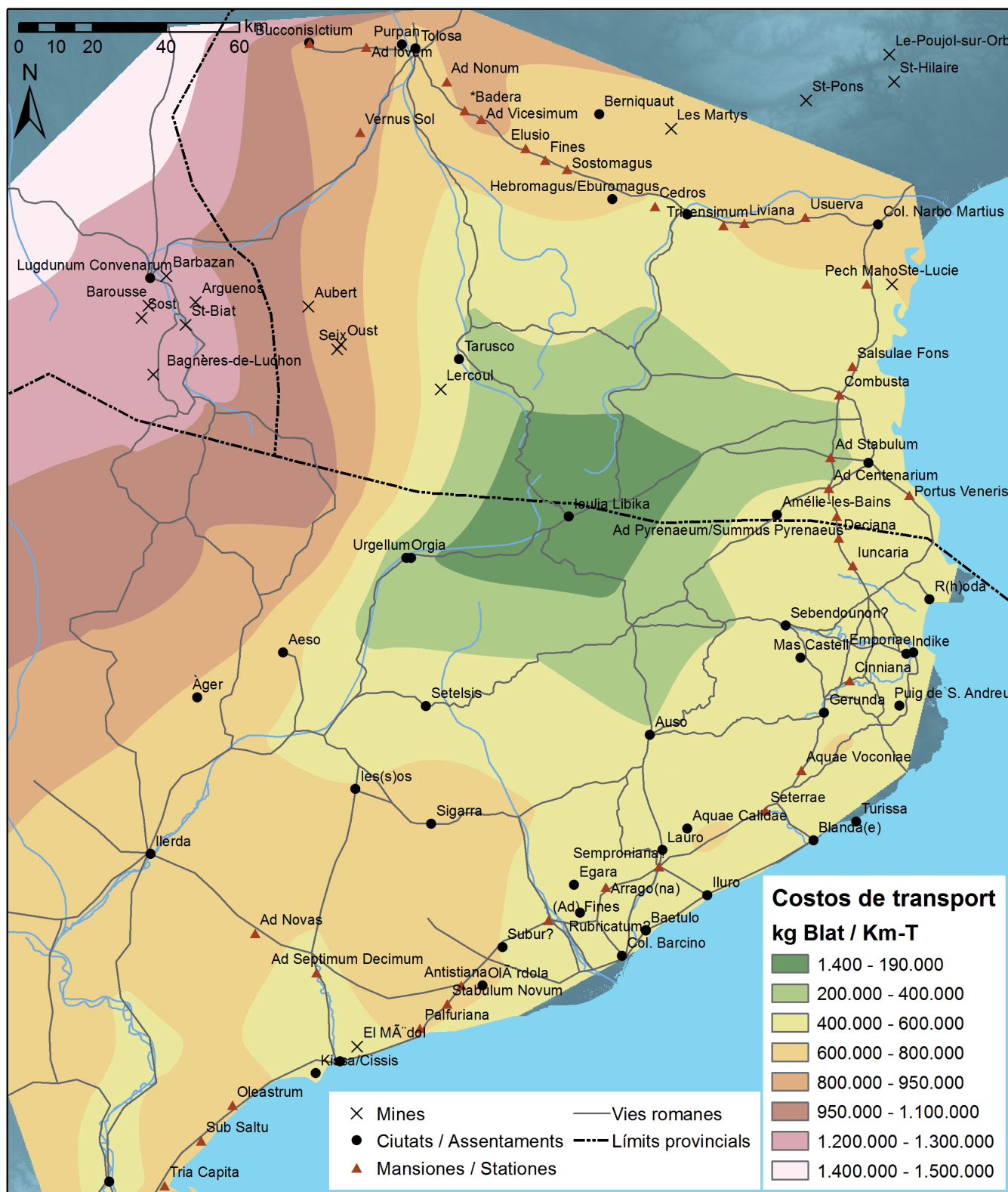


Figura 21. Costos de transport des de *Iulia Lybica* (aplicació ARC/GIS).

marbre que es troba a *Iulia Lybica*. Aquest fet ens fa pensar que si bé encara manquen per conèixer algunes vies romanes que vincularien els Pirineus d'est a oest, el cost de transportar mercaderies, especialment tan pesades com marbres, seria prohibitiu.

Aquesta situació d'aïllament econòmic també està reforçada per la baixa quantitat de material d'importació de territoris llunyans, com ceràmica grega

o africana. Són materials escassos en aquesta ciutat, en comparació per exemple amb els registres arqueològics trobats a ciutats de la costa catalana com *Tarraco* o *Barcino*.

És per tot això que en analitzar la ubicació geogràfica de *Iulia Lybica* és òbvi que no va ser construïda pensant en una funció comercial. La seva localització enmig dels Pirineus l'allunyava dels principals circuits

i rutes de transport, ja fossin terrestres o aquàtiques, i, conseqüentment, incrementava els costos dels productes arribats a la ciutat. Ara bé, també és cert que dins de la geografia pirinenca, la seva ubicació, en la cruïlla entre la ruta que vinculava *Ruscino* i la costa mediterrània de la Gàl·lia amb *Ilerda* i la Vall de l'Ebre i la ruta que des de *Carcasso* es dirigia cap a la costa catalana en línia recta creuant els Pirineus, va fer de *Iulia Lybica* un punt estratègic, especialment per a qüestions bèl·liques i de control del territori.

Jordi Guàrdia
Arqueòleg
canfanferri@gmail.com

Cèsar Carreras
Departament de Ciències de l'Antiguitat
Edifici B, Campus Universitat Autònoma de Barcelona, 08193
Bellaterra. cesar.carreras@uab.cat

Pau De Soto
Marie Curie Individual Fellow
Instituto de História Contemporânea
Faculdade de Ciências Sociais e Humanas
Universidade Nova de Lisboa, Av. de Berna, 26 C, 1069-061
Lisboa
paulsoto@gmail.com

Rebut: 3-7-2016

Acceptat: 30-1-2017

Bibliografia

- ADROHER, A., CARRERAS, C., DE ALMEIDA, R., FERNÁNDEZ, A., MOLINA, J., VIEGAS, C. (2016). Registro para la cuantificación cerámica arqueológica: protocolo de Sevilla (PRCS/14). *Zephyrus*, 78, julio-diciembre: 87-110.
- ALIAGA, S., GUARDIA, J. (2000). Excavació arqueològica a La Colomina (Llívia, La Cerdanya) dins de la U.A.3. Zona B. A: *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Universitat de Girona. Girona: 209-214.
- BARRUOL, G., MARICHAL, R. (1987). Le forum de Ruscino. A: *Los foros provinciales de Occidente*. Ministerio de Cultura. Madrid: 45-54.
- BATS, M. (ed.) (2000). *Les céramiques communes de la Campanie et de Narbonnaise*. Col. Du Centre J. Bérard 14. París.
- BERNI, P., CARRERAS, C. (2013). Corpus epigràfic de segells en ànfores, dolia, tegulae i gerres de ceràmica. A: CARRERAS, C., LÓPEZ MULLOR, A., GUITART, J. (eds.). *Barcino II. Marques i terrisseries d'ànfores al Baix Llobregat*. ICAC. Barcelona: 127-285.
- CAMPILLO, J., BORRÀS, H. (1996). Noves dades sobre *Iulia Lybica* (Llívia, Cerdanya) a partir de la revisió dels materials. *Cypsela*, XI: 99-103.
- CAMPO, M., MERCADAL, O. (2009). Aproximación a la circulación monetaria en la Cerdanya (siglo III a.C.- mediados siglo I d.C.). A: *Actas del XIII Congreso Nacional de Numismática* (Cádiz, 2007). Cadis: 353-367.
- CARRERAS, C., DE SOTO, P. (2012). La red de comunicaciones romana en Cataluña: Actualización y metodología. *Anas*, 21-22: 313-327.
- CARRERAS, C., GUARDIA, J., GUITART, J., OLESTI, O. (2014). Prospecció geofísica i sondejos al fòrum de *Iulia Libica*. A: *XII Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Universitat de Girona. Girona. Besalú: 253-260.
- CASTANYER, P., SANMARTÍ, E., TREMOLEDA, J. (1993). Céramique grise de la côte catalane. *Lattara*, 6: 391-397.
- CASTELLVÍ, G. (2011). *La Via Domitia et les voies romaines: découverte guidée en pays catalan*. Trabucaire. Canet.
- CASTELLVÍ, G., COMPS, J.-P., KOTARBA, J., PEZIN, A. (dir.) (1997). *Voies romaines de Rhône à l'Èbre. Via Domitia et via Augusta*. DAF 61. París.
- COTTERELL, B., KAMMINGA, J. (1990). *Mechanics of pre-industrial technology*. Cambridge University Press. Cambridge.

- DE SOTO, P. (2010). Anàlisi de la xarxa de comunicacions i de transport a la Catalunya romana. Estudis de distribució i mobilitat. Tesi doctoral inèdita. Universitat Autònoma de Barcelona.
- DE SOTO, P., CARRERAS, C. (2006). Anàlisi de la xarxa de transport a la Catalunya romana: alguns apunts. *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 16-17: 177-191.
- ESMOND-CLEARY, S. (2008). *Rome in the Pyrennes. Lugdunum and the Convenae from the First Century B.C to the Seventh Century A.D.* Routledge Monographs in Classical Studies. Nova York.
- FABRE, J. M., SABLAYROLLES, R. (2002). Carrières de marbre des Pyrénées centrales. Le point sur la recherche. *Gallia*, 59: 61-81.
- GUÀRDIA, J., MARAGALL, M. (2004). Periodització del jaciment de Les Colomines de Llívia zona A (segles I-VI d.C.). *Setenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques Gironines*.
- GUÀRDIA, J., MARAGALL, M., MERCADAL, O., OLESTI, O., GALBANY, J., NADAL, J. (2014a). Mourir dans les Pyrenées. Enterrement d'un macaque de l'antiquité tardive en Iulia Libica (Llívia, la Cerdagne, Catalogne, Espagne). *Sources*, 2: 73-93.
- GUÀRDIA, J., GUITART, J., OLESTI, O., CARRERAS, C. (2014b). El fòrum de Iulia Libica. A: *Dissetè Quadern d'Informació Municipal*. Ajuntament de Llívia. Llívia: 60-77.
- GUÀRDIA, J., CARRERAS, C., GUITART, J., OLESTI, O., RAMON, M. (2016). Excavacions al fòrum de Iulia Libica. Campanyes 2014 i 2015. A: *XIII Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Universitat de Girona. Banyoles: 209-216.
- GUIHARD, P. M., OLESTI, O., GUÀRDIA, J., MERCADAL, O. (2016). Soutenir l'usage monétaire dans la péninsule Ibérique au vie siècle: le cas du dépôt d'imitations et d'espèces nord-africaines de l'antique Iulia Livica (Llívia, Espagne). A: *Produire et Recycler la Monnaie au Bas-Empire. Recentes internationales de numismatique I*. Römisch-Germanisches Zentralmuseum. Mayence (Allemagne).
- GUTIERREZ, A. (2009). *Roman quarries in the northeast of Hispania (modern Catalunya)*. Institut Català d'Arqueologia Clàssica. Tarragona.
- GUTIÉRREZ, A., RODÀ, I. (2012). El marmol de Luni-Carrara en la fachada mediterránea de Hispania. A: S. KEAY (ed.). *Rome, Portus and the Mediterranean*. Archaeological Monographs of the British School at Rome. London: 305.
- MAUNÉ, S., DUPERRON, G., FAVENNEC, B. (2012). Un lot de céramiques et d'amphores des années 10 ap. J.-C. mis au jour à Saint-Bézard (Aspiran, Herault). *Rev. Arch. de la Narbonnaise*, 45: 111-142.
- MAYER, M., RODÀ, I. (1997). La via Augusta des Pyrénées a l'Ebre. Présentation. A: G. CASTELLVÍ, J. P. COMPS, J. KOTARVA, A. PEZIN (eds.). *Voies romaines du Rhone à l'Ebre: via Domitia et via Augusta*. Documents d'Archéologie Française, 61. Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme. Paris: 114-125.
- MOIX, E. (2010). Intervenció arqueològica a Cal Barrier (Llívia). A: *X Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Universitat de Girona. Arbúcies: 259-266.
- NOLLA, J. M., SAGRERA, J., BURCH, J. (2007). Les ceràmiques emporitanes tardanes: una producció terrissaire d'abast regional a cavall del canvi d'Era. Estat de la qüestió. A: M. ROCA I J. PRINCIPAL (eds.). *Les imitacions de vaixela fina importada a la Hispania (segles I aC - I dC)*. Serie Documenta 6. Tarragona: 47-67.
- OLESTI, O., GUITART, J., GUÀRDIA, J., CARRERAS, C. (2015). El fòrum de Iulia Libica. *ERA Revista Cerdana de Recerca*, 1: 97-112.
- OLESTI, O., MERCADAL, O. (2005). La Iberització del Pirineu oriental i la filiació ètnica dels ceretans. *Actas del IX Coloquio internacional sobre lenguas y culturas paleohispánicas*. *Palaeohispanica*, 5: 295-314.
- OSWALD, F. (1931). *Index of Potters' Stamps*. Institute of Classical Studies. Oxford.
- POLAK, M. (1985). *Bodemstempelsop Dr. 29 uit Vechten. De collectie van het RMO*. Leiden University Press. Leiden.
- PY, M. (1993). Céramique a pâte Claire récente. *Lattara*, 6: 222-243.
- RAEPSAET, G. (2008). Land transport, Part 2: riding, harnesses, and vehicles. A: J. P. OLESON (ed.). *The Oxford handbook of engineering and technology in the classical world*. Oxford University Press. Nova York: 580-605.
- RICO, C. (1996). Sur les traces d'Hannibal dans les Pyrénées: une nouvelle approche. *Itaca. Quaderns catalans de cultura clàssica*, 9, 10, 11: 111-119.
- ROJAS, A. (2002). Excavació d'una casa romana a l'Hort de la Rectoria, Carrer dels Forns, 3-5 (Llívia, La Cerdanya). Octubre-desembre 2001. A: *VI Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*. Universitat de Girona. Girona.
- SILLIÈRES, P., MAGALLÓN, M. A., NAVARRO, M. (1995). El municipium Labitolosanum y sus notables novedades arqueológicas y epigráficas. *Archivo Español de Arqueología*, 68: 107-130.